

NOVA MISAO. Az új szám új ablakot nyitott a néző előtt azzal, hogy megmutatta: a művészet is mennyire alanya a tudománynak. Az irodalomban, a művészetben mind gyakrabban az esztétika kérdése. Ez a kérdés, mint tudomány, mint a filozófia egyik ága már közel másfél évszázad óta él és alkot s minél tovább haladunk az időben annál kidolgozottabb lesz az út, amely a fogalmak és a tárgyi kérdések tisztázásához vezet. Anica Szabics Rabec tanulmánya az „Antik esztétikáról és az irodalomtudományról” olvasásra hívó, elmélyülést kívánó igényes munka. A történelmi és filozófiai alapelvek fölvetése mellett foglalkozik a módszertani kérdésekkel is úgy az antik esztétika klasszikus mestereinél, mint az arisztotelieszi és platóni emlékek nyomán indult multszázadbeli esztétikusok munkájával. A tanulmányíró külön megjegyzésében arról beszél, hogy a folyóiratban közölt részlet csak bevezetése annak a nagy essaynek, amely részletes alaposággal foglalkozik az antik esztétikával (a görög, római kultúra és irodalom hagyatékainak művészi kiértékelésével) és ennek folytán az irodalomtudománnyal. Ez a mű teljes egészében csak akkor kerül majd az olvasó elé, amikor már könyv alakjában jelenik meg. Idézzük egyik jelentős tételét, amely az egész tudományos mű fölépítését megvilágítja előttünk: „Az antik esztétikának, helyesebben a poétikának gyakran szemére vetik a túlzott intellektualizmust, de méginkább az alkotó képzelet fogalmának fejletlenségét. Ám itt csupán az antik

értékek kevésbé tudományos, hozzáértő megközelítéséről lehet szó, arról, hogy nem értik meg az észszerű és a szenvedélyes hellén megfogalmazását, nem ismerik eléggé a szellemtörténeti fejlődést abban a hosszú és összetett korszakban és végül nem dialektikus módszerrel különválasztják az értelmet a képzeltitől. Hogy fejlett intellektualizmus nélkül nincs nagy költészet s ez, úgy gondolom, mindenki számára világos, így világos volt a hellének számára is; nyilvánvaló, hogy hellén intellektualizmus nélkül nem született volna meg a szépség hellén koncepciója sem, mert az nem tudott volna kihajtani magából a művészi ösztönből, mint ahogy nem is fakadt sehol a Hellaszon kívül”.

A folyóirat májusi számában Hugó Klein folytatja Shakespeare Lear királyáról írt dramaturgiai tanulmányát, amelynek ez a közlemény egyuttal a befejező része. A szépirodalmi rovat ezuttal sem bővült. Szépprózával Eros Sekvi szerepel, Mirko Vujacsics pedig naplórészletet közöl a népfőlszabadító háború idejéből.

A szemle-rovatok vezető helyén Milován Gyilász cikke „Változások a falupolitikában” címmel azoknak az írásoknak és előadásoknak az összegezését és tanulmányoszerű kiértékelését adja, amelyek az új szövetkezeti törvény megjelenése és életbeléptetése óta láttak napvilágot.

Oszkár Davicsó naplójegyzetei ezuttal a képzőművészet megközelíthetetlennek vélt berkeibe viszik el az olvasót. Könnyed, szellemes írás a formakeresés nehéz küzdel-

meiről, amelyen át az út az új realizmushoz vezet. A fölvetett kérdés ám ezzel nem került le a napirendről (még hosszú, hosszú ideig napirenden marad), mert Davicso hasonló tartalmú írására, amely a nemrégiben a „Borbá“-ban jelent meg, válasz érkezett Zágrárból Miroszláv Feler tollából. Ez a válasz épp a mában fölvetett művészetelméleti és irodalom-elméleti kérdésekre igyekszik tisztázó feleletet adni.

Még egy rovata indít bennünket arra, hogy közleményeit szövegegyük. A kritikai rovat. Miloszáv Mirkovics Csapics Bogdán regényéről („Sinovi ravnice“) ír elmarasztaló bírálatot; Szveta Lukics Rastko Petrovics különös könyvéről ír („Ljudi govore“). Nopok kiadás (1953), Petar Dzsazsics pedig Joszip Kujundzsics drámájáról közöl ismertetőt.

Mindenben gazdag ez a szám, kritikai írásokban elevenedő, csak a szépirodalom került egy kissé háttérbe, mintha a széppróza és a líra a tavaszi időre vesztett volna termékenységéből.

REPUBLIKA. A horvát irodalmi folyóirat megkésétt ismét; az éveleji mulasztásokat nehezen tudja behozni s ezért már kora tavaszon kettős számmal jelentkezik. De a február-márciusi számot nyomban követte az áprilisi is s így egyszerre megélenkült a horvát irodalmi fórum.

A kettős szám vezető helyén ismét Miroszláv Krlezsa írásával találkozunk. Jubileumi évében él a nagy drámaíró és az essay kiváló művese, de inkább az utóbbi műfajt veszi elő, főleg azóta, amikor a Jugoszláv Enciklopédia szerkesztőbizottságának élére állt. Az itt közreadott tanulmánya ugyancsak az Enciklopédia legégetőbb problémáival foglalkozik és olyan szempontokat vet föl, amelyek nagyobbára már a megkezdett gyűjtőmun-

ka és a kiértékelés szülöttei. Eből is láthatni, hogy a mi Enciklopédiánk — nem szólam ez s nem is túlzás — a nép műve lesz, amit a nép ír s a tudósok csak rendszerbe foglalják. Igen szép a gondolat, amelyben hazánk három Athénjénj át fölveti: „Három Athén: Dubrovnik, Zágráb és Noviszád...“ — A másik írása ugyanebben a számban naplórészlet „Egy csata kalendáriuma 1942-ben“ címmel, amelyek egyrészét ugyancsak versben írta meg, és Hugo Victor „L'Explication“ című versének idézésével fejezi be.

A horvát líra újabb termését Simé Vucsetics, Augusztin Sztipetics, Gyuro Sneider, Boro Pavlovics adják. Új, mai témák versben: A mintavásár, Az nem volt fal, hanem Fiúme, Az építő — és a többi is. — Prózában a dráma- és regényíró Mirkó Bozsics naplórészletet közöl, Vjekoszláv Galeb pedig „Pókháló“ című hosszabb elbeszéléssel jelentkezik. Számunkra, vajdasági olvasók számára két igen értékes kritikai beszámoló jelent meg a folyóirat kettős számában. Az egyiket Vaszó Bogdanov írta az 1848-as nemzeti mozgalmakról. Ez a bírálat — inkább tanulmánynak mondható — Radoszláv Perovics „Szerb mozgalom a Vajdaságban 1848-49-ben“ című tanulmányával kapcsolatban íródott és Bogdanov kitért benne azokra a részletekre is, amelyeket a könyv szerzője csak részleteiben érintett. Külön fejezetben szól az 1848-as magyar forradalomról, a magyar-szerb harcokról és az egész 1848 kiértékeléséről.

A másik minket közelebről érdeklő kritikai közlemény Vujkov Bálint bunyevác író és népmese-gyűjtő könyvéről szól. A Republika — kissé megkésve — most számol be „Bunjevačke narodne pripovetke“ című népmese-gyűjteményről, amely még 1951-ben jelent meg Szabadkán. A cikkíró Julije Soltics elismeréssel adózik Vujkovnak e

munkáért s gyűjtésének értékét a legnagyobbakéhoz hasonlítja.

KNJIZEVNOST. Érdekes figyelemmel kísérni az irodalmi folyóiratok rovatainak váltakozásait, hogy azokból már a témák variációi alapján is betekintést nyerjünk az alkotók életébe. Nemcsak mint alkotóéba, hanem mint olvasóéba is, mert a szellem műveseinél ez a kettő együtt jár.

A Knjizevnost áprilisi száma ezt a gondolatot ébreszti az első föllapozásra az olvasóban. Márkó Risztics széljegyzetei 1942-ből történelmi napokat idéz. A legnagyobb élmények napjai ezek s most a gyűrtött noteszekből egymásután előkerülnek. Minden kis jegyzet egy mozaik ahhoz a hatalmas műhöz, amely így darabokban is, kész műfajokban is, egy egész emberöltő munkájával fog megszületni.

Mindjárt mellette a líra. Vaszko Popa nyolc verse ugyanezekből az évekből költői nyelven mondja el Risztics margináliáinak élményeit és hangulatát. Szvetlana Velmar Jankovics novellája a harmadik darab ebben a skálában. Ő a Konyuh hegyen lezajlott drámai napokból örökítette meg a számára legfeledhetetlenebbeket. Borisz Jovancevics kis verse egy közbevetett kép; ilyen Pio Barroha lírai-hangú karcolata is, amelyet aztán Remon Keno metafórai követnek.

Ennyi benne a szépirodalom. A többi tanulmány, cikkek és jegyzetek az irodalmi és a művészet minden szögletéből. Pavle Sztefanovics Vojislav Vucskovics muzsikus és zeneszerző esztétikájáról közöl egy előadást, amely a nemrégiben az elhunyt művész emlékestjén hangzott el. Bozsidar Kovacevics Matos műveivel foglalkozik és közread egynehány reminiscenciát, Szlobodan Popovics pedig Erich Kos prózai munkájával („Vreme: ratno“, Nopok, Beograd, 1952) foglalkozik. A színházi rovat-

ban Vladimir Petrics Euripidesz „Medea“ című drámájának bemutatója ürügyén a belgrádi Nemzeti Színház idei évadjának egész második szakaszát szóvá teszi. A görög klasszikus előadásának részletes kielemezését adja.

A Figyelő az irodalmi eseményeket tartja számon és az időközben megjelent könyveket. Úgy beszél róluk, ahogy sorra kerülnek, s ahogy helyhez jutnak a lap hasábjain. Van közöttük a végén pár soros jegyzet: „Szlovén irodalom az új belgrádi kiadásokban“. Ez, ha röviden is — és elég szűken — de betekintést nyújt arról, hogy mit művelnek ma a szlovén alkotók.

KRUGOVI. Bármennyire is igyekezett a lap szerkesztősége legutóbbi számában kimondani, hogy ez „nem csupán a fiatalok lapja“, jellemzője mégis — és ez jól van így — a fiatalos elevenség. Igaz, az elmélkedő műfajokhoz meg kell érni, több esztendő összegyűlemlett anyaga és tárgyismerete szükséges, míg az alkotáshoz ihlet és lehetőség: fiatalos lendület. Innen van az, hogy folyóirataink közül a Krugovi a legtermékenyebb szépirodalomban.

Joszip Pavicsics regényes önéletrajzának részletét adja, de inkább regény, mert kiérezhető, hogy a szerző a regényt akarja benne megközelíteni. Itt találkozunk az egyik legkiemelkedőbb horvát lírikus, Marin Francisevics három legújabb költeményével. Tavasz hangulatképek igazán művészi keretben. Otto Solc hét verset közöl, ő már inkább az ösről és az emlékekről beszél. Mirko Bozsics új regényének („Papuča“) ötödik részlete jelent meg ebben a számban. Külön ki kell emelnünk azt a tanulmányt, helyesebben költői tablát, amelyet Bozso Kukolya ad a néger költészetéről. A bevezető idézi a fehéreknek azt a sötét előítéletét, amely szerint a „feket-

ték szellemileg tehetetlenek“, „ál-lati színvonalon élnek“ és emberi művet tőlük soha nem lehet várni. Ezzel a tévhitel, amely volta-képpen nem is tévhit, hanem egy imperialista politikai szemlélet megnyilatkozása, 1940-ben Victor Schoelcher szállt szembe s azóta nem egy harcosa támadt a néger alkotószellem fölszabeditásának. Itt arról olvashatunk, hogy a nége-rek között az irodalomnak, a költé-zetnek is vannak művelői. Ma-dagaszkáron, Haiti szigetén, Afri-ka eldugott szögleteiben írnak, francia nyelven írják műveiket és meg is jelentetik. B. Kukulja a fe-keete poétáktól hat verset közöl. A lírának még két képviselője meg-szólalt ebben a számban. Vlado Gotovac négy verset hozott, és Visnja Stahuljak öt verssel jelent-kezett.

A tanulmányok közül a legna-gyobb érdeklődésre Grga Gamulin írása tarthat számot. A lap februári számában foglalkozott a hegeli esztétikával Danilo Pejovics tollá-ból. Most Gamulin írt „Vajjon meghal-e a művészet?“ címmel hoz-zászólást és kiegészíti azokat a gon-dolatokat, amelyeket Hegel esztéti-kájának megjelenéséről eddig ol-vashattunk.

Ennek a számnak egyik legizgal-masabb és legértékesebb közlemé-nye az az előszó, amelyet Elio Vit-torini, a fiatal olasz regényíró írt a „Fekete karamfil“ című regénye elé 1947-ben Milánóban. Ez az elő-szó nemcsak a regény mostoha sor-sára, de az egész olasz irodalomra fényt vet, ahol még ma sincs még az alkotóművészet igazi szabad-sága.

NAŠA STVARNOST. A társadal-mi kérdéseinket ismertető folyó-iratnak immár negyedik száma je-lent meg. Törekvése vagy inkább programja, hogy a hazai és a világ időszerű társadalom-politikai ese-ményeinek és problémáinak tagla-

lását adja. Jozse Potrcs a szocialis-ta szerepéről ír a szocialista önkör-mányzati rendszerben; Vladimir Dedijer az Egyesült Nemzetek alapokmányának revízióját teszi szóvá Leon Greskovics pedig gaz-dasági rendszerünk társadalmi és jogi viszonyaival foglalkozik.

A folyóirat, ahogy már a címe is mondja, a mi valóságunkkal fog-lalkozik, ha világproblémákat is tár föl előttünk. Hogy mi hírünk a világban, annak súlyát Milován Gyilász ranguni előadása világítja meg legszebben. A „Jugoszlávia ta-pasztalatai a szocializmusért foly-tatott harcban“ fejlődésünk legje-lentősebb kérdéseit tárta föl Ran-gunban, az ázsiai szocialista pártok kiküldöttei előtt.

A figyelő rovatban „Egy látszó-lag jelentéktelen kérdésről“ szóló krónika azt a problémát veti föl, hogy fejlődésünk mai szakaszában milyen érdeklődési köre van a saj-tónak. Az írás hangsúlya az általá-nosról a belpolitikára terelődik, mert sok kérdésben épp az mutat-ja meg szocialista fejlődésünk egyes mozzanatait. A szemle többi cikke is hasonló témakörű. Meg kell még említenünk azt, hogy Pe-ro Dejanovics részletes beszámolót közöl Nehru „India fölfedezése“ című könyvéről.

LETOPIS. Ellentétben az előbbi számokkal, a májusi füzet túlnyo-mórészt beletrisztika. A vajdasági szerb irodalom tavaszi termése ez: próza és líra gazdag áradásában. Bozsidar Kovacevics „Az ítélet egy napja“ címmel elbeszélést ad; Pavle Ugrinov viszont „Bácskai ének“ címen elbeszélő költeményé-nek egy részletét ismerteti. Vuka-sin Erakovics Marko Miljakov szcenáriójának egy részletét hozta a prózai írások között. Nehány vers: M. Panics-Szurep, Ante Ceti-neo és Zlatko Gorjan költészetéből. Az első kettő témája, hangulata

(tavasz, alkonyat, dacos szív, vágyakozás) rokon, — a harmadik egy főbős nélküli krónikából szakított ki négy strófát, hogy a folyóirat lapján megmutassa az olvasónak.

Jó érzés ezeket a folyóiratokat, — köztük a Letopiszt — lapozgatni.

Nemcsak a hazai, de a nagyvilág irodalmába is bepillantunk. A francia, az amerikai, az angol és a többi arca mind apránként megmutatkozik itt.

Ezért gazdag s főleg ezért gazdagodó horizontú a mi folyóirat-irodalmunk.

(L)